

**T.C.
MİMAR SİNAN GÜZEL SANATLAR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
GELENEKSEL TÜRK SANATLARI ANASANAT DALI
ESKİ YAZI PROGRAMI**

TÜRK HAT SANATINDA SEVGİ VE MERHAMET

(Yüksek Lisans Tezi)

Hazırlayan
20046107 Hani HAMMOUD

Danışman
Yrd. Doç. Hüseyin GÜNDÜZ

Istanbul
Haziran 2007

KABUL VE ONAY SAYFASI

...200 461 07... Nolu Hani HAMMOUD..... tarafından hazırlanan

...Türk Sanatında "Sevgi ve Mithamet".....

..... adlı bu çalışma jürimizce .....-Tezi/

..... Eser Metni olarak kabul edilmiştir.

Kabul (Sınav) Tarihi : ..14... / ..6... / ..2007.....

(Jüri Üyesinin Ünvanı, Adı - Soyadı ve Kurumu) : İmzası :

Jüri Üyesi : Doç. Dr. Aykut SÜRÇAZLAR mscü.

Jüri Üyesi : Yrd. Doç. Hüseyin ÖZDİR

Jüri Üyesi : Yrd. Doç. AliRıza ÖZCAN

Jüri Üyesi : .....

Jüri Üyesi : .....

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa No</u>
ÖNSÖZ-----	I
ÖZET-----	II
SUMMARY-----	III
RESİMLER LİSTESİ-----	IV
1.GİRİŞ	
1.1 Çalışmanın Amacı-----	1
1.2 Çalışmanın Kapsanı-----	2
1.3 Çalışmanın Yöntemi -----	3
2.HAT SANATI -----	4
2.1. Yazı Çeşitleri -----	6
2.1.1. Kûfi -----	6
2.1.2. Sülüs -----	6
2.1.3. Nesih -----	6
2.1.4. Dîvânî -----	7
2.1.5. Celî Dîvânî -----	7
2.2. Metin İçeriği -----	8
2.3. Malzeme ve Teknikler -----	12
2.3.1. Kalem -----	12
2.3.2. Kağıt -----	12
2.3.3. Mürekkep -----	13
2.3.4. Maket Kartonü -----	13
2.3.5. Ebru -----	13
3. KATALOG -----	14
3.1. Eser1. Sevgi ve Merhamet -----	15
3.2. Eser: 2. Gâfur -----	17
3.3. Eser 3. Gani -----	18
3.4. Eser 4. Muhabbet -----	20
3.5. Eser 5. Gufran -----	22
3.6. Eser 6. Rahman -----	24
3.7. Eser 7. Gül -----	26
3.8. Eser 8. Besmele -----	28
3.9. Eser 9. Rahmetullah -----	30
3.10. Eser 10. Efdal -----	32
3.11. Eser 11. Mektup -----	34
4. SONUÇ -----	36
KAYNAKÇA -----	37
ÖZGEÇMİŞ -----	38

ÖNSÖZ

Hazırladığımız bu çalışmaya; “**Sevgi ve Merhamet**” başlığını vermeyi uygun gördük. Bu başlığı oluşturan iki kelime, bana Kur’an içerisinde geçen bir âyetin ilhamıdır. Bu âyet Rum Sûresinin 21. ayetidir. Bu ayette Allah (c.c.) buyurur ki:

“ Kaynaşmanız için size kendinizden eşler yaratıp, aranızda sevgi ve merhamet oluşturması O’nun ayetlerindedir. Doğrusu bunda, iyi düşünen bir topluluk için ibretler vardır.”

Bu âyet dışında da, Kur’an içerisinde, Hadislerde ve bilinen güzel sözlerde de, bir çok sevgi ve merhamet hakkında söylenmiş bir çok söz vardır. Bu sözler içerisinden uygun olanları seçerek, çeşitli levhaları hazırladım.

Üniversitedeki öğrenimim boyunca üzerinde ciddi emekler harcayarak hazırladığım hat levhalardan oluşan bu sunumu beğeneceğinizi umuyorum. Hatlarda genel itibari ile kendime has özel bir tasarım oluşturmaya çalıştım. Kompozisyonlarım da kullanılan farklı yazı çeşitlerinin yanında çeşitli malzemeleri kullanılarak ve özgün kompozisyonlar oluşturmaya gayret ettim. Tual, ahşap, maket, sprey boyalar ve bir çok daha farklı malzemeleri.

Bu konu ile ilgili geçmiş dönemlerde gerçekleştirilen çok sayıda eserler gözden geçirilerek konumuzla alakalı eserleri tekrar etmemek için yeni ve özgün tasarımlar yapılmaya çalışılmıştır. Son olarak çalışmam esnasında ister **Mimar Sinan Üniversitesi**nden isterse üniversite dışından kendileriyle tanıştığım Türkiye'nin en seçkin Hat üstatlarının katkılarını zikretmeden geçemeyeceğim. Çalışmamın her aşamasında katkılarını esirgemeyen ve üniversite öğrenimim boyunca beni yönlendiren hocalarıma, özellikle çalışmamı adım adım izleyip mütalaalarıyla beni yönlendiren, motivasyonumu kamçılaman ve kompozisyonlarımın bu düzeye ulaşmasında destek ve katkılarını eksik etmeyen danışman hocam Yrd. Doç. Hüseyin GÜNDÜZ'e teşekkür ederim.

Hani Hammoud

ÖZET

Orijinal tasarımları içeren bu çalışma "*Sevgi ve Merhamet*" konulu bu çalışma orijinal tasarımlar içermektedir. Sözler kaynağını Kur'an-ı Kerim, Hadis ve özlü sözlerden almış ve bunlardan hareketle sanatsal bir mesajın yanısıra *sevgi ve merhamet* konusuna ilişkin bir takım sözlü mesajlar vermeyi hedeflemiştir.

Kompozisyonlar tasarlanırken klasik malzemenin yanı sıra farklı malzemelere de yer verilmiştir. Çalışmada tuval, maket, sprej ve muhtelif renkler gibi özellikle resim, mimari ve grafik alanlarında kullanılan malzemeler de kullanılmıştır. Tasarım aşamasında renk ve tonlar arasında uyum yaratılmaya çalışılmıştır.

Hat sanatına özgün klasik metot ve kuralları yeni malzeme ile yoğurmak suretiyle yapılan bu çalışma, yeni ufuk ve açılımlar getirecek ve yeni çalışmaların bir adım ileriye götürülmesine katkılar sağlayacak niteliktedir.

SUMMARY

In this research project, we were able to present a new innovative design for a particular subject aiming at proving that the art of calligraphy may have the potential to of significance and goal oriented in addition to be a respectful and beautiful art work. Accordingly, we selected "Mercy and Tenderness," as a message for calligraphers to understand that there is possibility to transform this wonderful design in a way to reflect social and human magnitude of the art of calligraphy.

This process will contribute greatly in spreading the art of calligraphy to a higher ground and to everywhere.

In carrying out this research project we employed the traditional as well as the non-traditional tools, designs, and components. We added the "new free design" which was not employed previously to make it more attractive to additional segment of people who will appreciate the art of calligraphy and its significance.

We used various tools of drawing and painting usually used for building layouts and graphics such as *Tuval, Spray and others*.

This method of using traditional means with additional new innovative tools will not undermine the art of calligraphy. On the contrary, it may open a wide door for new developments in designing calligraphy manuscript.

We hope that we were able to make our aim clear that we are trying to make a contribution to serve the art of calligraphy. God is our witness.

RESİM LİSTESİ

	<u>Sayfa No</u>
3.1. Resim 1. Sevgi ve Merhamet -----	15
3.2. Resim 2. Gafur -----	17
3.3. Resim 3. Gani -----	18
3.4. Resim 4 Muhabbet -----	20
3.5. Resim 5 Gufran-----	22
3.6. Resim 6 Rahman-----	24
3.7. Resim 7 Gül-----	26
3.8. Resim 8 Besmele-----	28
3.9. Resim 9 . Rahmetullah -----	30
3.10. Resim 10 Efdal-----	32
3.11. Resim 11 Mektup-----	34

1.GİRİŞ

Çalışmanın Amacı

Bu araştırmada ulaşmaya çalıştığımız hedefleri iki ana başlık halinde sıralayabiliriz:

Belli bir konuyu ele alıp değerlendirmek ve insanların dikkatini oraya çekmek suretiyle hat sanatının bütün insanlığa estetik ve misyon içerikli bir mesaj verebileceğini göstermek. Bunun da hat sanatına önemli bir katkıda bulunacağını ve dikkatleri konulu çalışmaların önemine çekilebileceğini göstermeye çalıştık.

Seçilen "sevgi ve merhamet" adlı çalışmayla ilgili olarak, konuya materyal olabilecek malzemeyi başta *Kuran-ı Kerim* olmak üzere *hadis*, *özlü sözler* ve *şiiir* türlerinden yararlanılmış ve hat sanatının kompozisyon, estetik ve yaratıcılık yönünün yanı sıra, belli bir fikri insanlara ulaştırma gibi bir misyonunun olabileceği vurgulanmaya çalışılmıştır.

Farklı malzemelerle çalışılıp yazı tasarımı için geleneksel tarzın dışına çıkılarak yeni ürünlerin verilebileceğini ve bu sanatın çok geniş bir perspektifle uygulanabileceğini ispatlamak bu çalışmanın amaçlarından birisidir. Böylece bu tür çalışmaların orijinal yeni çalışmalara bir katkı yapacağı gösterilmeye çalışılmıştır. Geleneksel kurallara bağlı kalmakla birlikte, kompozisyonlarda gelecekte önemli yeniliklerin yapılabiliceği sunulmaya çalışılmıştır.

1.1. Çalışmanın Kapsamı

Eser sunumu, Kuran-Kerim, hadis ve özlü sözlerden seçilen metinleri konu edinmektedir.

Araştırma, yediyi aşkın yazı türünü kapsayan on bir adet eser kompozisyonundan ibarettir. Hencesi Kûfî ve Endülüs Kûfî hatların yanı sıra, sülüs, celi sülüs, dîvanî, celi dîvanî ve nesih hatlar kullanılmıştır.

Eserlerdeki tasarımlarda geleneksel ve serbest kompozisyon türlerinin yanında, düz, dairevi ve aşamalı şekilleri kullanılmıştır. Aynı şekilde normal ve müsenna kompozisyonlar da bulunmaktadır. Sergide geleneksel ve serbest içerikte farklı ve renkli malzemenin yanında ahşap, aherli kağıt, özel Hint kağıdı, eski Mısır papirüsü, ebru kağıt, mimari ve grafik alanında kullanılan özel maket karton ve yağlı boya tablolarında kullanılan tuval gibi malzemeler kullanılmıştır.

Tasarımlarda, siyah ve renkli mürekkeplerin yanında guaj, akrilik ve sprej gibi malzemelerde kullanmıştır. Bu malzemeler gerek zemin renginin hazırlanmasında gerekse yazının boyanmasında kullanılmıştır.

1.3. Çalışmanın Yöntemi

Öncelikle "Sevgi ve Merhamet" kelimeleriyle özetlenen birbiriyle ilişkili iki kavramlı bir konu alınmış ve bu kavramlara ilişkin materyaller derlenmeye çalışılmıştır. Uygun materyaller belirlendikten sonra kompozisyonlarda kullanılacak yazı çeşitlerinin üzerinde seçim yapılmıştır.

Her metin için kompozisyonda kullanılacak hat türü belirlenmiş, ve en önemli aşama olan tasarım aşamasına geçilmiştir. Kompozisyon için kararlaştırılan tasarım aşamasında varılan sonuçtan sonra her levha için uygun boyutların tasarımı yapılmıştır.

Son aşamada kompozisyonlara hedeflenen tasarımları verecek ve aralarında uyum ve ahengi temin edecek özel malzeme araştırmasına geçilmiştir

2. HAT SANATI

Hat, Arapça bir kelimedir. Sözlükte " ince, uzun doğru yol, bir noktaların birbirine bitişerek sıralanmasından meydana gelen çizgi, çizgiye benzeyen şeyler ve yazı" gibi anlamlara gelir. Bu kelime, özellikle İslâm kültüründe, yazı ve güzel yazı (*hüsnü'l- hat, el-hattu, el-hattu'l-hasen*) mânâlarında kullanılmıştır.¹

Yazı sanatının İslâm kaynaklarında en özlü tanımı "Hat, cismani aletlerle meydana getirilen ruhani bir hendedir." cümlesiyle yapılmıştır ve hat sanatı, bu tarife uygun bir anlayış çerçevesinde asırlardır süregelmiştir. Çünkü bu yazı sisteminde harflerin çoğu kelimenin başına, ortasına ve sonuna gelişlerine göre bünye değişikliğine uğrar. Sanat haline dönüşüyle pek kıvrak bir şekle bürünen harflerin, birbirleriyle bitiştiklerinde kazandıkları görünüş zenginliği, hele aynı kelime veya cümlenin muhtelif terkiplerle yazılabilme imkanı, bu yazılara, sanatta arandığı sonsuzluk ve yenilik kapısını açık tutmuştur.

Arap hattı, muhtelif devrelerde en fazla işlendiği bölgeye nispetle, İslam öncesi anbari, hiri, mekki ve Hicret'ten sonrada medeni isimlerini alarak gelişti. İslam'ın kitap haline getirilen ilk metni olan Kur'an, işte bu mekki medeni hatla deri(parşomen) üstüne siyah mürekkeple, noktasız ve harekesiz biçimde yazılmıştı ki, bu ilk örneklerde, elbette sanat mülâhazası aranılmamıştır.

Abbasiler devrinde gittikçe gelişen ilim ve sanat hareketleri sayesinde büyük merkezlerde ve bilhassa Bağdad'da kitap merakı ve bunları yazarak çoğaltan "verrak"lar artmıştı. İşte bunların kitap istinsahında kullandıkları yazıya verraki, muhakkak veya iraki deniliyordu.VIII. asır sonlarından itibaren hat sanatkarlarının güzeli arama gayreti neticesi ölçülü olarak şekillenen yazılar "asli" ve "mevzun" hat ismiyle de anılmaya başlandı. Bu yazıları ileri bir merhale'ye erdirenler arasında, ayrı bir mevki olan İbn Mukle(? - 328/940), hattın nizam ve ahengini kaidelere bağladı " bu yazılara "nisbetli yazı" manasına mensub hattı denildi.

Bu devrin parlak ismi olan İbnü'l-Bevvâb (? - 413/1022), İbn Mukle yolunu değiştirdi ve XIII. Asır ortalarına kadar da üslûb sürdü. O zamana kadar düz kesilen kâmiş kalemin ağzını eğri kesmekte onun buluşudur ve bu hal yazıya büyük letafet

¹ Muhiddin SERİN, *Hat sanatı ve meşhur hattatlar*, ,Kubbealtı Neşriyatı, 1999, İst, s. 19

kazandırmıştır. Aklam-ı Sittenin bütün kaideleriyle hat sanatındaki mevkiini alışıyla yukarıda tanıtılanlar dışında bugüne sadece isimleri kalmış bulunan birçok hat cinsinde unutulmaya terkedilmiş oldu. (mesela; sicillat, dibac, zenbur, mufattab, harem, lului, muallak, mürsel vb)

2.1. Yazı Çeşitleri

2.1.1. Kûfi :

İslâm yazısının en eski örneği olan bu yazı, İslamiyetin zuhurunda Arap yarımadasının birçok yerinde kullanılmakta idi. Nitekim ilk Kur'an-ı Kerimler bu yazı ile yazılmıştır. Düz çizgiler ve köşelerden oluşan bir yazı çeşididir. Kûfi denilen yazının en temelli karakteri geometrik olmasıdır.

2.1.2. Sülüs :

Sülüs yazı hicretin 4. yılında ortaya çıkmıştır. Kûfi yazıdaki düz ve köşeli şekiller bu yazıda yerini yuvarlaklığa ve eğri çizgilere bırakmıştır. Sülüs yazının, bir santim veya daha fazla genişlikte açılmış kalemle yazılmış olanına “ *celî sülüs* ” adı verilir. Büyük levhalar, kitabeler ve birçok mezar taşları bu yazıyla yazılmıştır.

Bu kalem, ta yukarılarda " Dört behresi musattah, iki behresi müdevver olmaktır" diye tarif olunmuş ve behrenin ne demek olduğu da açıklanmış, terki ve tahlil mebdelerinin îzahı sırasında ufak bir tatbîk misâli de verilmişti. Bu tarif,"Altında dördü düzümsü ve altıda ikisi yuvarlağımsı olmak" yahut " Üçte ikisi düz, üçte biri yuvarlak" yahut " üçtebir ve üçte iki meyilli" diye de söylenir ki, hepsi de Sülüs'ün terki ve tahlil metodunu ifade eder.²

2.1.3. Nesih :

Nesih, sülüs türünün gövde oluşları bakımından en ilkel olan şeklidir. Nesih yazısının gövdesi, sülüs ve celi tiplerine göre çok yalındır. Kalem ağzı genişliği sülüs yazının üçte biri kadardır. Kur'an-ı Kerim, Delâil, En'am, Hadis kitapları, Tefsirler ve Divanların yazılmasında bu yazı kullanılmıştır.

2.1.4. Dîvânî :

Dîvânî, dîvâna mensup demektir. Neden bu adı aldığını anlamak için ona bu adın verilmesine sebep olan tarihî çevreyi düşünmek lâzımdır. Bilindiği gibi devletin

² Mahmut YAZIR, *Kalem Güzeli*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 1989, C3,s. 325

kararları, "bakanlar kurulu" makamında olan dîvândan geçerdi. Burada yazılan fermân, menşur, berat ve tayinleri bildiren resmî yazılar, padişahın irâdesiyle olurdu. Bu sebeple bu yazıya Dîvâni denilmiştir.³

2.1.5. Celî Dîvânî :

Dîvânî 'nin irisi anlamına gelirse de her ikisi arasında farklar vardır. Bu yazının ne zaman ve kim tarafından icad edildiğini bilmiyoruz. Bununla birlikte XVI. Asır hattatlarından Tâcüddin'in celî dîvânî 'nin gelişmesinde rolü olduğu muhakkaktır. Bu devirdeki celî dîvânî 'nin harfleri henüz cılız bir görünüme sahiptir. İstif henüz tam olarak teşekkül etmemiştir. En güzel şekline XIX. Yüzyılda bâb-ı Âlî'de ulaşmıştır.

---

³ Ali ALPARSLAN, *Osmanlı Hat Sanatı Tarihi*, Yapı Kredi Yayınlar, İst, 2004,s. 22

2.2. Metin İçeriği

- Eser No** : 1
- Metin** : المودة والرحمة
- Okunuşu** : EL-meved-de ver-rahme.
- Anlamı** : Sevgi Ve Merhamet Bismillâhirrahmânirrahıym Ve hüvel ğafûrul vedûd.
-
- Eser No** : 2
- Metin** : بسم الله الرحمن الرحيم – وهو الغفور الودود
- Okunuşu** : Bismillâhirrahmânirrahıym Ve hüvel ğafûrul vedûd
- Anlamı** : O Rahmân ve Rahıym Allah'ın adıyla. O, (tövbe ve itaat edenleri) çok bağışlayan, çok sevendir.(el Bürüc 14)
-
- Eser No** : 3
- Metin** : وربك الغني ذو الرحمة
- Okunuşu** : Ve Rabbükel ğaniyyü zür rahmeh
- Anlamı** : Rabin , hem hiçbir şeye ihtiyacı olmayan, hem de merhametli olandır. (el-En'am 133)
-
- Eser No** : 4
- Metin** : بحسن المعاشرة تدوم المحبة
- Okunuşu** : Bihüsnil müâşere tedümel mehabbe.
- Anlamı** : Güzel ahlak ile sevgi sürdürülür.
-
- Eser No** : 5
- Metin** : قل ان كنتم تحبون الله فاتبعوني يحببكم الله ويغفر لكم ذنوبكم والله غفور رحيم
قل اطيعوا الله والرسول فان تولوا فان الله لا يحب الكافرين
- Okunuşu** : Kul in küntüm tühıbbûnellâhe fettebiûnî yuhbibkümüllâhü ve yağfir leküm zünûbekümüllâhü vallâhü ğafûrur rahıym
Kul etıy'ullâhe ver rasûl fe in tevellev fe innellâhe lâ yühıbbül

Kâfirîn.

Anlamı : De ki : "Eğer Allah'ı seviyorsanız bana uyun ki Allah da sizi sevsin ve günahlarınızı bağışlasın. Allah bağışlayan ve merhamet edendir. 31 . De ki : "Allah'a ve Peygamber'e itaat edin!"
Eğer yüzçevirirlerse muhakkak ki Allah kafirleri sevmez.
(Âl-İ İmrân suresi 32)

Eser No : 6

Metin : من لا يرحم ، لا يرحم

Okunuşu : Men la yerham la yurham.

Anlamı : Kim merhamet etmezse merhamet edilmez.

Eser No : 7

Metin : نبيء عبادي اني انا الغفور الرحيم

Okunuşu : Nebbi' ibâdî ennî enel ğafûrur rahıym

Anlamı : Ey Muhammed! Kullarıma benim bağışlayan, merhamet eden olduğumu haber ver. (Hıcr suresi 49).

Eser No : 8

Metini 8 : وقضى ربك الا تعبدوا الا اياه وبالوالدين احسانا اما يبلغن الكبر احدهما او كلاهما فلا تقل

لهما اف ولا تنهرهما وقل لهما قولا كريما واخفض لهما جناح الذل من الرحمة وقل رب

ارحمهما كما ربياني صغيرا

Okunuşu : Bismillâhirrahmânirrahim Ve kadâ rabbüke ellâ ta'büdû illâ iyyâhü ve bil vâlideyni ihsânâ immâ yeblüğanne indekel kibera ehadühümâ ev kilâhümâ fe lâ tekul lehümâ üffiv ve lâ tenher hümâ ve kul lehümâ kavlen kerîmâ vahfid lehümâ cenâha zülîli miner rahmeti ve kul rabbirhamhümâ kemâ rabbeyânî sağıyrâ

Anlamı : Rabbin, yalnız kendisine tapmanızı ve ana babaya iyilik etmenizi emir buyurmuştur. Eğer ikisinden biri veya her ikisi, senin yanında

iken ihtiyarlayacak olursa, onlara karşı "öf!" bile demeyesin. Oları azarlamayasın. İkisine de hep tatlı söz söyleyesin. Onlara acıyarak alçak gönüllülük kanatlarını ger ve: "Rabbim! Küçükken beni yetiştirdikleri için sen de onlara merhamet eyle!"de. (İsra suresi 23-24)

Eser No : 9

Metin : قال الله تعالى في القرآن العظيم – ان الذين آمنوا والذين هاجروا وجاهدوا في سبيل الله اولئك يرجون رحمة الله .

Okunuşu : kâlallûhü Teâla Fil Kur'anilazîm.

İnnellezîne âmenû vellezîne hâcerû ve câhedû fî sebîlillâh ülâike yercûne rahmetellâh.

Anlamı : Allahü teâlâ, Kur'an-ı Keriminde buyuruyor ki

Allah ve rasûlü'ne gerçekten inananlar, (dînini yaşamaktan âciz kalıp vatanlarından) hicret ederek, Allah yolunda cihad edenler...işte onlar, Allah'ın rahmetini umarlar.
Allah çık bağışlayan ve merhamet edendir. (el-Bakara 218).

Eser No : 10

Metin : أفضل الاعمال الحب في الله والبغض في الله
قال رسول الله صلى الله عليه وسلم رأس العقل بعد الايمان بالله التودد الى الناس واصطناع الخير الى كل بر وفاجر وقال لا يؤمن احدكم حتى اكون احب اليه من الده وولده والناس اجمعين وقال المرء مع من احب اللهم صل على نبي الرحمة وشفيع الامة وآله وصحبه اجمعين .

Okunuşu : Efdalul-âmal elhubbu Fillahi vel- bugzı Fillahi.

Anlamı : Amellerin en faziletlisi, Allah için sevmek ve Allah için nefret etmektir.

Eser No : 11

Metin : الحب لا يخفى وان اخفيته والبغض تبديه لك العينان

Okunuşu : El-hubbu la yahfa ve in ahfeytuhu vel buğdu tubdihi lekel-aynani

Anlamı : Sevgiyi, gizlesen de gizleyemezsin; nefreti ise gözler ifşa eder.

2.3. Malzeme ve Teknikler

2.3.1.Kalem :

Hatta kullanılan en önemli araç kalemdir. Bunlar başlıca; kamış kalem, kargı kalem, ve tahta kalemdir.

Kamış Kalem : kamış kalemler genellikle koyu kestane renindedirler. Sarı alacı ve benekli olanları da vardır. Irak, İran, Cava ve Hind nev'ileri meşhurdur. En serti Cava ve en makbulü İran ve Irak Kalemleridir.

Kargı Kalem : Celi yazılar için kargı kalemler kullanılır. Kargı kalemler, kamış kalemlere göre daha kalındırlar. Fakat bunların kalınlıkları arttıkça, parmak arasında idareleri zorlaştığından, ince saplı tahta kalem kullanılması tercih edilir.

Tahta Kalem : İhalmur veya gürgen ağaçından istenilen kalınlıkta yontularak yapılır. Sap tarafı, parmaklar arasında rahatça tutmağa ve hareket ettirmeğe elverişli olmalıdır. Tahta kalemin birkaç çeşiti vardır. Bir kısmının yalnız ortasında çatlağı bulunur. Bir kısmında ise, çatlağın iki tarafından kalınlığa göre iki veya daha fazla yuvarlak delikler bulunur. Kalem ağzı çok enli ise, bu deliklerden çatlağa giden ince yollar açılır. Mürekkep, deliklerde toplanıp yollardan çatlağa, buradan da ağıza akar.

2.3.2.Kağıt :

Eskiden kağıtlar bugün olduğu gibi doğrudan doğruya yazı yazabilecek şekilde fabrikada üretilmezdi. Çin, Hindistan, Buhara, gibi ülkelerden ya da, Kağıthane, Yalova, Bursa, Beykoz'daki yerli imalathanelerden kağıtlar gelirdi. Bu kağıtların yüzeyi pürüzlü ve kalemin yürümesine müsait değildi. Hatta bazıları mürekkebi yayarlardı. Bu sebeple hattatlar kağıtların yüzeylerini ıslah etmek için aher yaparlardı. Aher kağıdın yüzeyinde cila gibi bir tabaka oluşturarak, yüzeydeki pürüzleri giderir ve mürekkebin yayılmasını engellerdi. Günümüzde de hattatlar bu tekniği kullanmaktadırlar.

Aherli kağıt : Yazı yazarken vâkî olan hatâların tashihinde silintinin belli olmaması ve iz bırakmaması için kağıdın üzerine sürülen bir mâyîdir. Bu sâyede ham ve pürüzlü kağıtlar yazıya elverişli hâle gelir. Üzerine bir defa âher sürülmüş kağıda da tek âharlı, iki defa veyâ daha fazla âhar sürülmüş kağıda da çift âharlı kağıt adı verilir. Kâğıt ıslahında ekseriye, yumurta veyâ nişasta âharı tatbîk edilmiştir.⁴

2.3.3.Mürekkep : (midad, hıbr)

Yazı yazmaya mahsus siyah sıvı boyadır. Renkli sıvı boyalara da mürekkep denilmiş, yalnız kırmızı mürekkep, sarı mürekkep, yeşil mürekkep gibi ifâde ettiği renkle berâber kullanılmıştır.⁵

2.3.4.Maket kartonu :

Genellikle mimarlık, iç mimarlık ve grafik tasarımlarında kullanılan bu malzemeyi, geometrik kûfi yazı çeşidiyle yaptığımız 1 no'lu eserde boyut oluşturmak için kullandık. Maket kartonu yazı boyutunda kesildikten sonra üzeri yıldızla boyanarak ahşap malzeme üzerine yapıştırılmıştır.

2.3.5.Ebru :

Ebru sanatı, en eski Türk kağıt süsleme sanatlarından. Orta Asya dillerinden Çağatayca'da "hare gibi, damarlı" anlamına gelen '*Ebre*' kelimesi Ebru sanatının bilinen ilk adıdır. İpek Yolu ile İran'a gelen sanat, burada '*Abru*' (Su Yüzü) veya '*Ebrî*' (Bulutumsu, bulut gibi) olarak isimlendirilmiştir. Daha sonra Türklerle birlikte Anadolu'ya gelen bu sanatın adı 'Ebru' olarak dilimize yerleşmiştir. Günümüzde, diğer soyut ve plastik sanatlar gibi değerlendirilmektedir. Ebru, görsel zerafetinin yanı sıra, bizlere mikro ve makro alemlerden, çıplak gözün göremeyeceği ilginç güzellikler sunar. Ayrıca Ebru'nun terapi özelliğine sahip olduğu, bu tarihi sanatın meraklıları için tartışılmayan bir gerçektir.⁶ 4 no'lu eserimizin zemininde açık renklerle yapılmış bir ebru kullandık. Yeşil renklerin hakim olduğu bu ebrunun üzerindeki yazıyı da yeşil mürekkep kullanarak.

⁴ Muhittin SERİN, *Hat Sanatımız*, Kubbealtı Neşriyatı, İst 1981, s.100.

⁵ Muhittin SERİN, *Hat Sanatı ve Meşhur Hattatlar*, Kubbealtı Neşriyatı, İst 1999, s.294

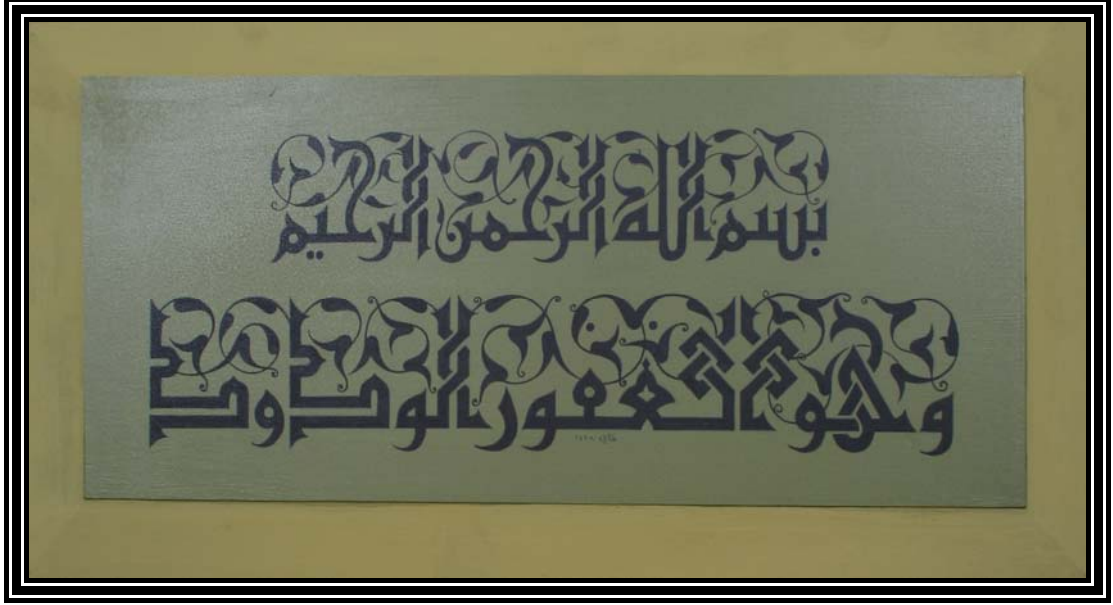
⁶ www.ebristan.com/ebru.htm , Tarih 07.06.2007

KATALOG

ESER: 1. SEVGİ VE MERHAMET

Resim 3.1. Sevgi ve Merhamet.

METİN	: المودة والرحمة
OKUNUŞU	: EL-meved-de ver-rahme.
ANLAMI	: Sevgi ve Merhamet
BOYUT	: 65x39 cm.
YAZI ÇEŞİDİ	: Geometrik kûfi
MALZEME	: Maket kartonu, akrilik, altın sprej, tahta.
DEĞERLENDİRME	: Şam bölgesinde cami ve sarayların duvarlarında çokça yer alan ve Kufi klasik tarzı yansıtan bir hat olup harfleri sert ancak yazıya güdümlüdür ve uyumlu geometrik bir revnaklığa sahiptir. Sevgi ve merhamet kelimeleri insan hayatında iç içe yer almaları gibi, bu kompozisyonda da iç içe yerlerini almışlardır.

ESER: 2. GAFUR

Resim 3.2. Gafur.

METİN	: بسم الله الرحمن الرحيم – وهو الغفور الودود:
OKUNUŞU	: Bismillâhirrahmânirrahîm Ve hüvel ğafûrul vedûd
ANLAMI	: O Rahmân ve Rahîm Allah'ın adıyla. O, (tövbe ve itaat edenleri) çok bağışlayan, çok sevendir.(el Bürüc 14) ⁷
BOYUT	: 44.5X 22 cm.
YAZI ÇEŞİDİ	: Kûfî
MALZEME	: Tahta, akrilik boya, guaj boya.
DEĞERLENDİRME	: Bu kompozisyon sert bir ahşap zemin üzerine tasarlanmış olup bu tasarım sert Kufî harflerin ruhuyla uyum arz etmektedir. Ancak süsleme, söz konusu sertliği yumuşatmakta ve ona bir güzellik katmaktadır.

⁷ Arif PAMUK, *Kur'an-ı Kerim ve yüce Meali*, Pamuk Yayıncılık İstanbul 2005, s. 592

ESER: 3 GANİ

Resim 3.3. Gani

METİNİ	: وربك الغني ذو الرحمة
OKUNUŞU	: Ve Rabbükel ğaniyyü zür rahmeh
ANLAMI	: Rabin , hem hiçbir şeye ihtiyacı olmayan, hem de merhametli olandır. (el-En'am 133) ⁸
BOYUT	: 51 X 39 cm
YAZI ÇEŞİDİ	: Celî Sülüs
MALZEME	: Tuval, çeşit renkleri, guaş
DEĞERLENDİRME	:Klasik formlardan uzak celi sülüs serbest bir tasarım olup farklı renk karışımlarıyla süslenmiş tuval malzeme üzerinde uygulanmıştır. Bu da levhaya bir yenilik ve modernite katmıştır.

---

⁸Arif PAMUK, *Kur'an-ı Kerim ve yüce Meali*, Pamuk Yayıncılık, 2005, İstanbul, s. 146

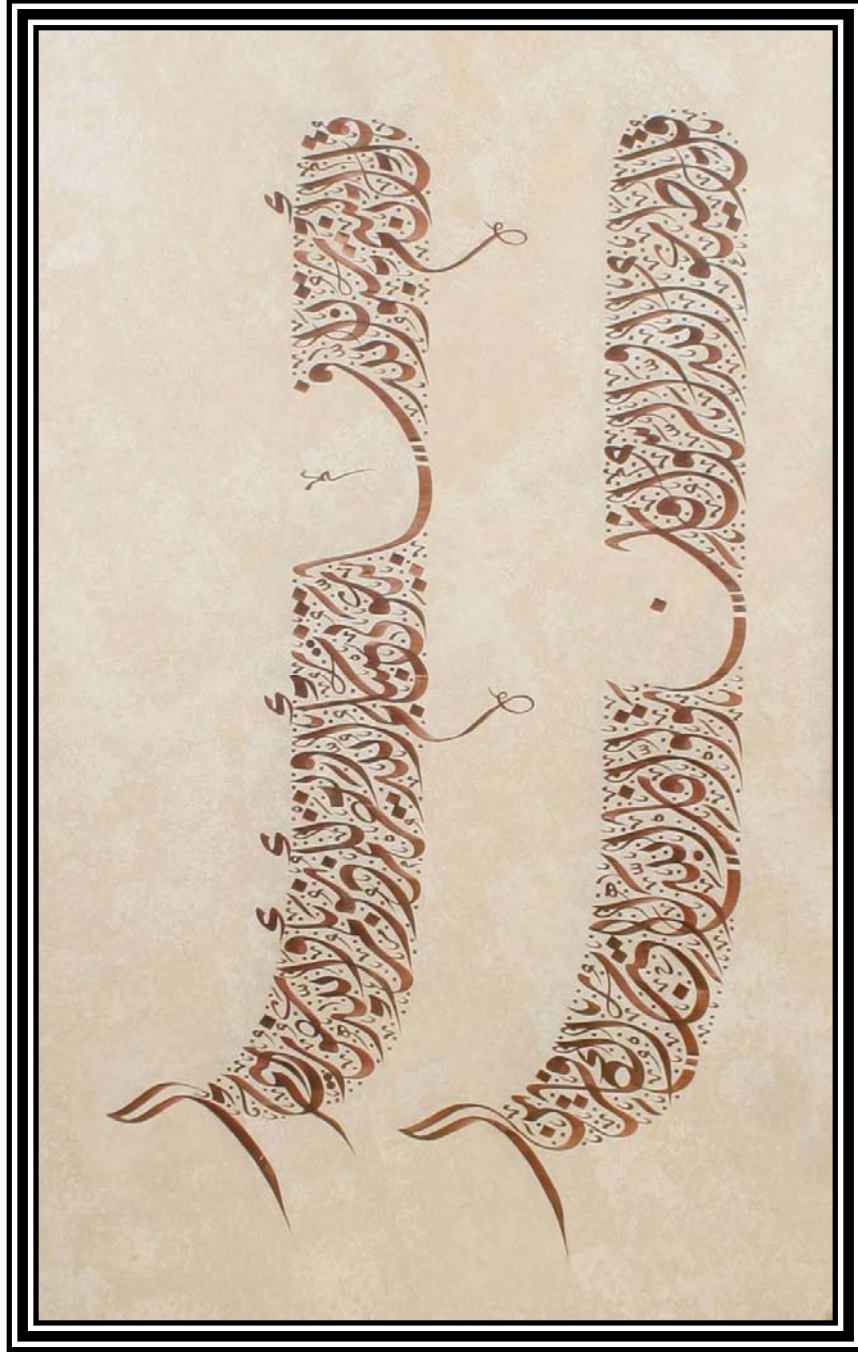
ESER: 4. MUHABBET

Resim 3.4. Muhabbet.

METİNİ	: بحسن المعاشرة تدوم المحبة
OKUNUŞU	: Bihüsnil muâşere tedümel mehabbe. ⁹
ANLAMI	: Güzel ahlak ile sevgi sürdürülür.
BOYUT	: 50 X 35 cm
YAZI ÇEŞİDİ	: Celî Sülüs
MALZEME	: Ebrulu aherli kağıt, yeşil rengi
DEĞERLENDİRME	: Bu tasarımda kalemin hareketliliğini ortaya koymaya çalıştık. Yeşil renk tonlarının "muhabbet" kelimesinin harflerine serpeştirildiği net bir şekilde görülmektedir. Bazen koyu yeşil, bazen de açık yeşil tonu yansıtmaktadır ki ebru ile süslenmiş zemin tona yakın bir görünüm ve uyum sunmaktadır.

---

⁹ Ravhi BAALBAKİ, *Mevsuat Revaiu'l-hikma va'l-Akvali'l-Halide*, Beyrut 1997, 557

ESER: 5. GUFRAN

Resim 3.5. Gufran.

- METİNİ** : قل ان كنتم تحبون الله فاتبعوني يحببكم الله ويغفر لكم ذنوبكم والله غفور رحيم
قل اطيعوا الله والرسول فان تولوا فان الله لا يحب الكافرين
- OKUNUŞU** : Kul in küntüm tühıbbûnellâhe fettebiûnî yuhbibkümüllâhü
ve yağfir leküm zünûbekümüllâhü vallâhü ğafûrur rahıym
Kul etıy'ullâhe ver rasûl fe in tevellev fe innellâhe lâ
yühıbbül kâfirîn
- ANLAMI** : De ki : "Eğer Allah'ı seviyorsanız bana uyun ki Allah da sizi
sevsin ve günahlarınızı bağışlasın. Allah bağışlayan ve
merhamet edendir. 31 . De ki "Allah'a ve Peygamber'e itaat
edin!" Eğer yüzçevirirlerse muhakkak ki Allah kafirleri
sevmez. (Âl-İ İmrân suresi 32)¹⁰
- BOYUT** : 59 X 36 cm
- YAZI ÇEŞİDİ** : Celif Dîvânî
- MALZEME** : Aherli desenli kağıt, kahvarengi mürekkebi.
- DEĞERLENDİRME** : Celi Divaninin tasarımında bilinen klasik bir formdur.
Ancak bu tasarım ceviz desenli aherli kağıt üzerine
uygulanmıştır ki bu, kırmızı renkle yazılan hat'ta farklı bir
şekil ve ton katmıştır.

¹⁰ Arif PAMUK, *Kur'an-ı Kerim ve yüce Meali*, Pamuk Yayıncılık, 2005, İstanbul, s. 55

ESER: 6. RAHMAN

Resim 3.6. Rahman.

- METİNİ** : من لا یرحم ، لا یرحم
- OKUNUŞU** : Men la yerham la yurham¹¹
- ANLAMI** : Kim merhamet etmezse merhamet edilmez.
- BOYUT** : 55 X 40 cm
- YAZI ÇEŞİDİ** : Celî Sülüs
- MALZEME** : Tuval, Akrilik boya, guaj.
- DEĞERLENDİRME** : Bu celi sülüs müsenna bir kompozisyon olup dikdörtgen şekillidir. Şu kadar var ki "la" harfi tasarımın ortasında bir defa yer almıştır. Bu eser resim alanında kullanılan tuval üzerinde koyu sarı renk ile tasarlanmıştır.

---

¹¹ Muhammed ibni İsmail, BUHÂRÎ, *El-Cami'u's-Sahih*, Darru'l Kitabu'l arabi, beyrut. No: 5538/5534

ESER: 7. GÜL

Resim 3.7. Gül.

METİNİ	: نبيء عبادي انا الغفور الرحيم
OKUNUŞU	: Nebbi' ibâdî ennî enel ğafûrur rahıym
ANLAMI	: Ey Muhammed! Kullarıma benim bağışlayan, merhamet eden olduğumu haber ver. (Hıcr suresi 49). ¹²
BOYUT	: 35 X 35 cm
YAZI ÇEŞİDİ	: Sülüs
MALZEME	: Murkka, Altın, Akrilik, is mürrekkebi.
DEĞERLENDİRME	:Bu klasik bir form olup kendi tezhibimizle çay rengiyle boyanmış murakka malzeme üzerine yazılmıştır. Bu eser sülüs hat ile ve is mürekkep ile yazılmıştır.

---

¹² Arif PAMUK, *Kur'an-ı Kerim ve yüce Meali*, Pamuk Yayıncılık, İstanbul 2005. s 265

- METNİ** : وقضى ربك الا تعبدوا الا اياه وبالوالدين احسانا اما يبلغن الكبير احدهما او كلاهما فلا تقل لهما اف ولا تنهرهما وقل لهما قولا كريما واخفض لهما جناح الذل من الرحمة وقل رب ارحمهما كما ربياني صغيرا
- OKUNUŞU** : Bismillâhirrahmânirrahim Ve kadâ rabbûke ellâ ta'büdû illâ iyyâhü ve bil vâlideyni ihsânâ immâ yeblüganne indekel kibera ehadühümâ ev kilâhümâ fe lâ tekul lehümâ üffiv ve lâ tenher hümâ ve kul lehümâ kavlen kerîmâ vahfid lehümâ cenâhaz züllî miner rahmeti ve kur rabbirhamhümâ kemâ rabbeyânî sağıyrâ
- ANLAMI** : Rabbin, yalnız kendisine tapmanızı ve ana babaya iyilik etmenizi emir buyurmuştur. Eğer ikisinden biri veya her ikisi, senin yanında iken ihtiyarlayacak olursa, onlara karşı "öf!" bile demeyesin. Oları azarlamayasın. İkisine de hep tatlı söz söyleyesin. Onlara acıyarak alçak gönüllülük kanatlarını ger ve: "Rabbim! Küçükken beni yetiştirdikleri için sen de onlara merhamet eyle!"de. (İsra suresi 23-24)¹³
- BOYUT** : 55 X 32 cm.
- YAZI ÇEŞİDİ** : Dîvânî
- MALZEME** : Âherli kağıt , kırmızı mürekkebe, altın.
- DEĞERLENDİRME** : Bu levhada kırmızı renk ve tonlarının güzelliği yansıtılmaya çalışılmaktadır. Malzeme ve üzerine yazıldığı kağıt türüne bağlı olarak kırmızı rengin nasıl değiştiği ortaya koymaktadır.

¹³ Arif PAMUK, *Kur'an-ı Kerim ve yüce Meali*, Pamuk Yayıncılık, İstanbul 2005, s. 285.

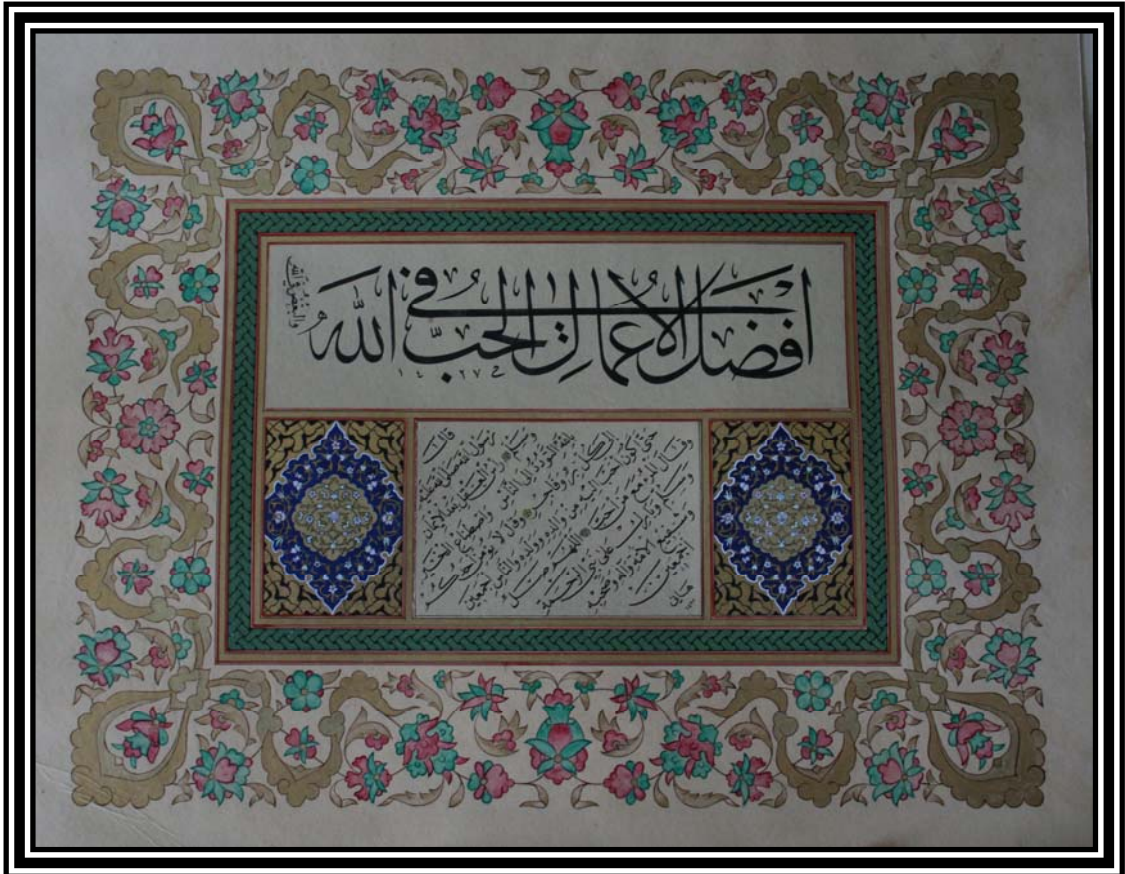
ESER: 9. RAHMETULLAH

Resim 3.9. Rahmetullah.

- METİNİ** : قال الله تعالى في القرآن العظيم – ان الذين آمنوا والذين هاجروا وجاهدوا
في سبيل الله اولئك يرجون رحمة الله .
- OKUNUŞU** : Innellezîne âmenû vellezîne hâcerû ve câhedû fi sebîlillâh
ülâike yercûne rahmetellâh
- ANLAMI** : Allahü teâlâ, Kur'an-ı Keriminde buyuruyor ki
Allah ve rasûlü'ne gerçekten inananlar, (dînini yaşamaktan
âciz alıp vatanlarından) hicret ederek, Allah yolunda cihad
edenler... işte onlar, Allah'ın rahmetini umar
Allah çık bağışlayan ve merhamet edendir. (el-Bakara 218)¹⁴
- BOYUT** : 66.5 X 30 cm
- YAZI ÇEŞİDİ** : Celî Dîvânî
- MALZEME** : Aherli Hindistan kağıdı , yeşil mürekkep, pasparto kartonu,
altın.
- DEĞERLENDİRME** : Celi Divani olan bu tasarım için Hint kağıdı tercih edilmiştir.
Bu kağıt özel ve güzel bir kağıt olup içten elyaf süslemelidir.
Aherlendikten sonra yazıya son derece uygun hale gelen kağıt
eşsiz bir güzelliği sahiptir.

¹⁴ . Arif PAMUK, *Kur'an-ı Kerim ve yüce Meali*, Pamuk Yayıncılık, İstanbul 2005. s. 35.

ESER: 10. EFDAL

Resim 3.10. Efdal

- METİNİ** : أفضل الاعمال الحب في الله والبغض في الله
قال رسول الله صلى الله عليه وسلم رأس العقل بعد الايمان بالله التودد الى الناس
واصطناع الخير الى كل بر وفاجر وقال لا يؤمن احدكم حتى اكون احب اليه من الده
وولده والناس اجمعين وقال المرء مع من احب اللهم صل على نبي الرحمة وشفيع
الامة وآله وصحبه اجمعين .
- OKUNUŞU** : Efdalul-âmal elhubbu fellah vel- boğdu fellah.¹⁵
- ANLAMI** : Amellerin en faziletlisi, Allah için sevmek ve Allah için
nefret etmektir.
- BOYUT** : 40 X 33 cm
- YAZI ÇEŞİDİ** : Sülüs ve Nesih
- MALZEME** : Murakka, is mürekkebi, guaş boya, etrafi tezhip
- DEĞERLENDİRME** : Bu klasik bir form olup sülüs ve nesih hatta özeldir. Tezhip
çay rengiyle boyanmış murakka malzeme üzerine yazılmıştır.

---

¹⁵Ravhi BAALBAKİ, *Mevsuat Revaiu'l-hikma va'l-Akvali'l-Halide*, Beyrut 1997, 557

ESER:11. MEKTUP

Resim 3.11. Mektup

METİNİ	: الحب لا يخفى وان اخفيته والبغض تبديه لك العينان
OKUNUŞU	: El-hubbu la yahfa ve in ahfeytohu vel buğdu tubdihi lekel-aynani ¹⁶
ANLAMI	: Sevgiyi, gizlesen de gizleyemezsin; nefreti ise gözler ifşa eder.
BOYUT	: 33 X 25 cm
YAZI ÇEŞİDİ	: Dîvânî
MALZEME	: Barbaros kağıt, kırmızı mürekkebi, pasparto.
DEĞERLENDİRME	: Binlerce yıl öncesinden kullanılan Mısır papirüsü üzerine uygunlanmıştır. Divani hatla bir şiir beyitin yazıldığı eserde Divani harflerin güzelliği ve akıcılığı gözler önüne serilmeye çalışılmıştır.

---

¹⁶ Ravhi Baalbaki, *Mevsuat Revaiu'l-hikma va'l-Akvali'l-Halide*, Beyrut 1997, s. 557

SONUÇ

Özel bir konuya yönelik kendi orijinal tasarımlarımızı ortaya koymaya gayret ettiğimiz bu çalışmamızda, hat sanatının yüce ve güzel bir sanat olmasının yanı sıra estetik yönüyle mesaj veren bir alan olduğunu belgelemeye çalıştık. "*Sevgi ve Merhamet*" konusunu kompozisyonlarımıza eksen almak suretiyle, bu alan ile ilgilenen herkese, güzel sanatların bir dalı olan hat sanatının, sosyal hayata ilişkin kültürel değerleri bir bütün halinde kendisine konu edinebileceği, bunun da hat sanatının gelişimine katkıda bulunacağı mesajını vermeye çalıştık.

Kompozisyonlarımızı tasarlarken klasik malzemenin yanı sıra farklı malzemelere de yer verdik. Klasik tasarım ve kompozisyonları kullanırken onlara özgün katkılar yapmaya çalıştık. Bunun, hat sanatına ilgi duyan kimselere yeni ufuklar açacağı kanaatini taşıyoruz.

Çalışmamızda tuval, maket, sprey ve muhtelif renkler gibi özellikle resim, mimari ve grafik alanlarında kullanılan malzemeleri kullandık.

Hat sanatına özgün klasik metot ve kuralları yeni malzeme ile yoğurmamız, onun düzeyini azaltmayacak, aksine ona yeni ufuk ve açılımlar getirecek ve yeni çalışmalarını bir adım ileriye gitmesine katkıları sağlayacaktır. Bu bağlamda çalışmamızın genelde hat sanatına özelde levha kompozisyonuna verdiği mesajın yerini bulacağını ümid ediyoruz.

KAYNAKÇA

- ALPARSLAN, Ali, (2004), *Osmanlı Hat Sanatı Tarihi*, Yapı Kredi Yayınları.
- ALPARSLAN, Ali, (1992), *Ünlü Türk Hattatları*, Kültür Bakanlığı Yayınları, İstanbul.
- BAALBAKÎ, Ravhi, (1997), *Mevsuat Revaiu'l-hikma va'l-Akvali'l-Halide*, Beyrut
- BUHÂRÎ, Muhammed ibni İsmail, *El-Cami'u's-Sahîh*, Darru'l Kitabu'l arabi, beyrut.
- PAMUK, Arif, (2005), *Kur'an-ı Kerim ve yüce Meali*, Pamuk Yayıncılık, İstanbul.
- SERİN, Muhittin, (1999), *Hat Sanatı ve Meşhur Hattatlar*, Kubbealtı Neşriyatı, İst.
- SERİN, Muhittin, (1981), *Hat San'atımız*, Kubbealtı Neşriyatı, İstanbul.
- YAZIR, Mahmut, (1989), *Kalem Güzeli*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara.

Hani Hammoud

1971 Lübnân doğumlu olup Filistin asıllıdır. İlk, orta ve lise öğrenimini Beyrut'ta tamamladı. Özel okullarda 'güzel yazı' dersleri okutmanın yanısıra Reklamcılık sektöründe de hizmet verdi. 1996 yılında ilk ve orta okul öğrencilerine yönelik 7 ciltlik 'güzel yazı' kitabı hazırladı. 1997 yılında okumak için Türkiye'ye geldi. 1999 yılında, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesine kaydoldu ve 2004 yılında lisans bölümünden mezun oldu.

2005 yılında da Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesine Yüksek Lisans programına kaydoldu. 2007 yılından itibaren Kuveyt Kültür Bakanlığı'na *Hat Sanatı* ile ilgili Türkçe'den Arapça'ya çeviriler yaptı. 2000 yılından itibaren Lübnan'ın değişik şehirlerinde Öğretmenlere yönelik hizmet içi kurslarında Güzel yazı derslerini okuttu. 2006-2007 yıllarında Doğu Dilleri Medeniyeti Vakfında Arapça dersler verdi.

2006 yılında Aljazeera kanalında '*Türkiye'de Hat Sanatı*' adlı programa katılımcı olarak iştirak etti. Yine 2007 yılında Aljazeera kanalının '*Türkiye Özel*' adlı paket programı için 'logo' tasarladı.

2007 yılında Master programı için 'Sevgi ve Merhamet' başlıklı kompozisyonlar hazırlayan Hani Hammoud evli ve bir kız çocuk babasıdır.